

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN
HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:3

Onder redactie van Prof. Dr. K. Schilder.

Medewerkers: Ds F. A. den Boeft, Helpman; Ds E. T. v. d. Born, Amersfoort; Drs R. H. Bremmer, Zwolle; Ds J. van Bruggen, Assen; Drs D. J. Buwalda, Kampen; Prof. P. Deddens, Kampen; Ds L. Doekes, Hilversum; Ds D. van Dijk, Groningen; Ds J. Francke, Rotterdam; P. Groen, Rotterdam; Prof. B. Holwerda, Kampen; K. v. Huizen, Groningen; A. Janse, Breda; Dr P. Jasperse, Leiden; Ds B. Jongeling, Apeldoorn; Ds H. Knoop, Rotterdam; Ds J. Meester, Haarlemmermeer; Mr J. Meulink, Enschede; Drs H. M. Mulder, Kampen; Dr G. K. Schoep, Den Haag; A. Schilder, Den Haag; Ds H. J. Schilder, Utrecht; Ds J. Smelik, Groningen; Dr H. Smilde, Groningen; Ds J. P. v. d. Stoel, Batavia; D. Stroo, Bussum; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia, Pa, U.S.A.; Prof. C. Veenhof, Kampen; Ds G. Visé, Kampen; Ds C. Vonk, Schiedam; Ds F. de Vries, 's-Gravenhage; Ds D. K. Wielenga, Rotterdam; A. Zijlstra, Groningen.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan: Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 14, Kampen
Adm.-adres: Oosterbaan & Le Cointre N.V. — Goes

Postrekening Nummer 400040 ten name van
BUREAU „DE REFORMATIE“ — GOES
Telefoon 2424

Abonnement: f 4.— per half jaar bij vooruitbetaling
Voor het Buitenland en Ned. Indië f 10.— per jaar
Advertentiën: 10 cent per mm. Losse nummers 20 cent

INHOUD: Hoofdartikel: De betekenis van de vrijmaking voor theologie en leven, 4. — Uit de Schrift: De wijzen tot leugen-instructeurs verhard (Mt 23:13-15). — Kerkelijk leven: „Voortgaande reformatie“. — Zijn de buitenlandse confessies blind, ook inzake „de kerk“? — Zeldzaam jubileum. — Joop en Henny: „geen één kerk

kan nog profetiseren“. — Op en om 't kerkplein: Pluraliteit der kerk, of: welk uit Christus' mond het zoet en het bitter? — Pol. en Soc. leven: Vasthouden aan de antithese. — nu? — Opv. en Ond.: Een nieuw onderwijs-instituut? — Gezinsleven. — Groninger Brieven. — Perschoouw. — Kerknieuws.

voor het heden in hoge actualiteit. Op den voorgrond drong zich daarbij de vraag, in welke verhouding het Christelijke leven, gelijk wij dit verstonden, zich tot het leven in de wereld in al zijn uitingen en schakeeringen had te plaatsen en op wat wijze onze invloed op het algemeene leven, die eens zoo ver reikte, en sinds zoo jammerlijk te loor ging, herstelbaar was²⁶⁾.

Daar ging het Kuyper dus om! Dit werd de groote inzet: hoe kan het Calvinisme, dat hij nu historisch weer ontdekt had, ontwikkeld worden met behulp van de kracht van het moderne denken, tot een hoogte, vanwaar het weer mee kon spreken in het leven van zijn tijd²⁷⁾.

De betekenis van de vrijmaking voor theologie en leven (IV)

HOOFDARTIKEL

4. KUYPER'S GEMEENE GRATIE CONCEPTIE.

Wanneer wij iets willen verstaan van den oorsprong en de ontwikkeling van dr Kuyper's gemeene gratie conceptie, moeten wij allereerst scherp zien, in welken tijd hij leefde. Het was in het tweede gedeelte van de vorige en in het begin van deze eeuw, en zijn ontwikkeling is praktisch afgesloten vóór de eerste groote wereldoorlog Europa teisterde. Dat bepaalt mede veel van de visie, welke Kuyper op verschillende kwesties had. De negentiende eeuw was immers een eeuw van ongebroken ontwikkeling. In een eeuw tijds had Europa, na de Franse revolutie, zich snel ontwikkeld. Men denke slechts aan de hoogte vlucht, welke de techniek in die eeuw heeft genomen. Door de uitvinding van de stoommachine was een ongekende industriële ontwikkeling mogelijk geworden. Mede daardoor had het leven zich op allerlei terrein breed ontplooid. En naast de snelle vlucht van de techniek had ook de cultuur zich breed ontwikkeld.

In Duitschland waren in de negentiende eeuw groote filosofen opgestaan, die in machtige stelsels het eindpunt van het menschelek denken en kunnen schenen bereikt te hebben²²⁾. En ook de theologie had zich in Duitschland in allerlei dogmatische systemen breed ontwikkeld. Heel deze cultuur had zich nog niet ten volle van het christendom losgemaakt. Al waren er krachtige tendenzen, die op een voortschrijdende ontkerstening wezen, het avondland had zich nog niet openlijk van de macht van het Woord Gods geëmancipeerd. Ja, er waren zelfs theologen, die meenden, dat het Koninkrijk Gods in dit zich spel ontwikkelend christelijk Europa zeer nabij gekomen was²³⁾.

In dezen tijd leefde en werkte dr Abraham Kuyper in ons vaderland. Hij was een man, die heel de wetenschappelijke ontwikkeling van zijn tijd in zich had opgenomen. Hij had gestudeerd in Leiden bij dr J. H. Scholten, den grootmeester van de moderne theologie, en had van hem geleerd, hoe de oude reformatische

theologie modern kon worden geïnterpreteerd en verder tot ontwikkeling kon worden gebracht²⁴⁾. Hij had kennis genomen van heel de westersche cultuur, zooals die voor een groot deel achter het christendom terugging op het grieksche en roeinsche denken. Hij droeg trouwens de europeesche, westersche, gekerstende cultuur een oprechte bewondering toe.

Maar tegelijk had hij door zijn leermeester ook het Calvinisme leeren kennen uit de historische stukken uit den tijd der Reformatie, en in zijn eerste gemeente Beesd had dit Calvinisme hem ook persoonlijk gegrepen. Het was zijn persoonlijk beleiden geloof geworden. Vanaf dien tijd heeft hij met zijn enorme denkkracht geworsteld om dit Calvinisme te brengen op de hoogte van zijn tijd. Hij had het historisch leeren kennen uit de actestukken van het verleden²⁵⁾. Hij had het levend leeren kennen bij het Gereformeerde volk, waarmee hij in zijn praktijk, als dienaar des Woords, dagelijks in aanraking kwam. Nu werd de inzet van zijn leven de strijd om dat Calvinisme, zooals hij het historisch had leeren kennen uit den tijd der Reformatie, te brengen op de hoogte van de cultuurontwikkeling van zijn tijd; het een plaats te geven in het culturele leven van ons volk en het weer vruchtbaar te maken voor de worsteling der geesten in eigen tijd. En dezen strijd voerde hij met al de middelen, welke het moderne negentiende eeuwse denken hem verschafte.

De Inleiding, welke hij zelf op zijn Gemeene Gratie geschreven heeft, bewijst wel, dat dit maar geen visie van mijzelf is, maar Kuyper's eigen positieve opzet. Hij schrijft daar immers: „Historisch onderzoek naar het Gereformeerde levensbeginsel ontwaakte, en zoo ontdekte men de heugelijke waarheid, dat de Gereformeerden in hun oorspronkelijken aanloop beginnende op den voorgrond hadden geschoven, die breed en logisch ontwikkeld, van zelf het aanzijn gaven aan een alomvattende levens- en wereldbeschouwing, die elasticiteit te over bezat, om ook in deze eeuw onze bewuste positie in het midden van het thans levend geslacht te bepalen. Wat eerst alleen historische waardij scheen te bieden, verkreeg dusdoende betekenis

²²⁾ J. H. Scholten is één van de merkwaardigste moderne theologen uit de vorige eeuw geweest. Met een verbluffende genialiteit interpreteert hij Augustinus en Calvin en Dordt in den zin van het moderne determinisme. Hij vond het „vanzelfsprekend, dat Jezus en Paulus, Augustinus en Calvin monist en anti-supranaturalist waren geweest gelijk hij zelf“. K. H. Roessingh, *Het Modernisme in Nederland*, Haarlem, 1922, pag. 88.

²³⁾ Men denke aan zijn groots opgezette *À Lascostudie*, waarop volgens dr Praamsma de controversen tusschen Hofstede, de Groot en Scholten inzake den oorsprong van de Hervormde Kerk in Nederland invloed oefende. Zooals bekend, zocht de Groot een zuiver Nederlandschen oorsprong van de Reformatie in ons land. Scholten betwistte dat en schreef den oorsprong van de Hervormde Kerk toe aan den invloed van Calvin. Zie L. Praamsma, *Abraham Kuyper als Kerkhistoricus*, 1945 pag. 26/27.

Eenzijds dus de schitterende ontwikkeling van de

²⁶⁾ In het Voorwoord op de *Gemeene Gratie*, deel I, Leiden, 1902, Kuyper stond toen op het hoogtepunt van zijn leven. In de Encyclopaedie formuleert hij het doel van zijn werk zoo: „om de Gereformeerde theologie, die als zodanig reeds sinds het midden der vorige eeuw den slaap der traagheit sliep, weer wakker te schudden en in rapport te brengen met het menschelek bewustzijn, gelijk zich dit aan het einde der 19e eeuw ontwikkeld heeft“, deel I, 6.

²⁷⁾ Voor den invloed van J. H. Scholten op Kuyper zie ook G. B. Wurth, J. H. Scholten als Systematisch Theoloog, Den Haag 1927. Wurth concludeert: „Speciaal bij Kuyper zijn die sporen (n.l. van den invloed van Scholten) althans in formeel opzicht, hier en daar, zoo komt het ons voor, wel aan te wijzen. Inzonderheid denken wij dan aan het sterk constructieve, wil men speculatieve karakter, dat zijn theologie, evenals die van Scholten, draagt“, pag. 196/197. Wurth wijst ook op de sympathie van Kuyper voor het „organische“ en het „procesmatige“, dat hij ook aan invloed van Scholten toeschrijft.

heidensche cultuur, voortgezet in het christelijk Europa, anderzijds de schriftuurlijke belijdenis van de radicale verdorvenheid van het menschenhart. Zoo ligt het probleem als Kuyper zijn drie deelen tellend boek over de „Gemeene Gratie“ gaat schrijven. En uit de poging die beide te harmoniseeren, en een oplossing voor deze schijnbare tegenstrijdigheid, waarin hij zichzelf verward heeft, te vinden, is de conceptie geboren, die hij in zijn drie deelen heeft ontwikkeld. Kuyper ziet die conceptie als een groote vondst, die voor het Calvinisme van zijn tijd de moderne cultuurontwikkeling aannemelijk zal maken en tegelijk het mogelijk maakt het dogma van de erfsonde in zijn volten omvang te blijven handhaven.

Zijn conclusie is dan ook aan het einde van het eerste hoofdstuk: „Doch hierin lag de oplossing van deze schijnbare tegenstrijdigheid, dat er ook buiten de kerk, onder de heidenen, midden in de wereld, genade werkte, niet eeuwig, noch tot zaligheid, maar tijdelijk en tot stuiting van het verderf, dat in de zonde school“ (28).

R. H. BREMMER.

(28) G. Gratie, I, pag. 140.

UIT DE SCHRIFT

De wijzen tot leugen-instructeurs verhard

Zegt: Zijn discipelen zijn des nachts gekomen en hebben Hem gestolen, als wij slapen.

En indien zulks gehoord komt te worden van den stadhouder, wij zullen hem te vreden stellen en maken, dat gij zonder zorg zijt.

En zij, het geld genomen hebbende, deden, gelijk zij geleerd waren. En dit woord is verbreed geworden bij de Joden tot op den huidigen dag. Matth. 28: 13-15.

In deze wereld met haar geweldige struggle for life (strijd om het bestaan) zijn wij als Kerk geplaatst met een boodschap van Godswege. Om het n.l. de wereld aan te zeggen, dat alleen in Christus Jezus, den Opgestanen Paaschvorst, de opbouw van een nieuwe, betere, schoonere wereld mogelijk is, ja, dat hij in Hem gegeven is. En dat, tenzij boetvaardige en geloofsgehoorzame wederkeer tot Hem, alle opbouw-pogingen flikant mislukken moeten.

Zullen wij ons echter van deze opdracht als Kerk naar behoren kwijten kunnen en zullen wij niet zelf de verkondiging dezer waarheid in den weg staan, dan zal die waarheid vóór alles ons eigen leven moeten beheerschen. Dan zullen wij het eerst voor onszelf moeten hebben verstaan en ter harte genomen, dat van eenig waarachtigen opbouw van ons persoonlijk leven geen sprake kan zijn, wanneer wij het niet optrekken willen op het uitsluitende bouwvonder, dat God de HEERE Zelf voor ons leven heeft gebracht: Jezus Christus, onzen Heer. Wanneer wij niet al ons leven zoeken willen buiten onszelf in Hem als den eenigen Zaligmaker.

Want wanneer wij in ons eigen leven nog niet van de radicale onmacht onzer natuur zijn overtuigd, doch het voor onzen eigen levensopbouw nog maar voor het allerminste of -geringste deel verwachten van onszelf, breken wij de kracht van onze waarheidsverkondiging aan de wereld.

Ja, wat nog erger is, wanneer wij praktisch door eigen ongelooft alsmaar door de doorbraak van de kracht van Christus' opstanding in ons eigen leven tegenstaan, zijn wij — al evangeliseerende aan de wereld — stilaan bezig onszelf te verharderen. Waarop het oordeel Gods noodwendig volgen moet: dat wij tenslotte ook niet meer KUNNEN gelooven.

En dan, dan komt het uiteindelijk zoover, dat wij, zoodra de gelegenheid zich voordoet, overloopen van de Kerk naar de wereld, van den Christus naar den Antichrist. Dan worden wij in plaats van evangelisten propagandisten van Satan. In plaats van getuigen der waarheid, leugenprofeten.

Gelijk wij dat ook aan den Joodschen Raad kunnen zien.

Niet alleen dat zij voor zichzelf de waarheid van Jezus' opstanding als leugen brandmerken, maar zij verlagen zich ook tot leugeninstructeurs. Zij komen overeen met een flink bedrag niet alleen den mond der wachters te stoppen, maar hen om te koopen de hun voorgewende leugen van lijkroof-door-de-discipelen overal rond te basunnen.

Dat zijn nu die mannen, die Jezus voor Pilatus een verleider durfden noemen. Hebben zij eerst Jezus met een leugen den dood ingegaagd: Wij hebben bevonden, dat Deze het volk verkeert, en verbiedt den keizer schattingen te geven, zeggende, dat Hijzelf Christus de Koning is (Luk. 23: 2), hebben zij eerst Jezus met een leugen den dood ingegaagd, nu trachten zij Hem weer met een leugen in den dood te houden.

Naar waarheid had Jezus eenmaal van hen getuigd: Gij zijt uit den vader den duivel, en wilt de begeerten uws vaders doen, die was een menschenmoorder van den beginne, en is in de waarheid niet staande gebleven, want geen waarheid is in hem. Wanneer hij de

leugen spreekt, zoo spreekt hij uit zijn eigen; want hij is een leugenaar en een vader der leugen (Joh. 8: 44, 45).

Hebben zij eerst als menschenmoordenaars Judas omgekocht om de zonde hunner vaders te kunnen vervullen door het doden van den hoogsten Profeet, nu koopen zij als aartsleugenaars de wachters om, ten einde niet te vallen onder hetzelfde oordeel van hun vaders, n.l. van profetenmoordenaars.

Dát is er dan geworden van het uitverkoren volk! Uitverkoren als knecht des HEEREN om in het midden der volkeren te staan met het licht der bijzondere Godsopenbaring. Want neen, Israël was niet uitverkoren om zijnszelfs wil, omdat God de wereld verloren gegeven had en het ten eeuwigden dage alleen met dat ééne volkje stellen wilde. In Israël wilde Hij de wereld behouden! Dáár was het Hem om begonnen. Dáárvoor had Hij Abraham, hun vader, gezegend, opdat in hem al de volkeren der aarde gezegend zouden worden. Het particularisme was geen doel, doch slechts middel tot het doel: het volstrekte universalisme. Aan Israël waren de woorden Gods toevertrouwd, opdat het daarmee de wereld dienen zou.

En dát komt er nu van, wanneer men de uitverkiezing tot het verbond zoo fundamenteel misverstaat, en daarin meent te vinden een reden van ijdele zelfverheffing, in plaats van de roeping tot een gansch-uitzonderlijke, buitengemeen-verantwoordelijke taak.

Dan staat men van meetaf God, den HEERE in den weg, in plaats van dat men Hem dient, werkt men Hem meer tegen, dan dat men met Hem mee-werkt, eerst onbewust, maar straks ook bewust en opzettelijk. Dan wordt men in plaats van dienstknechten van den God der waarheid, slaven van Satan, den vader der leugen.

Dat wij dan toch onze roeping verstaan! „Gij zijt het licht der wereld. Laat uw licht altoos schijnen voor de menschen, dat zij uw goede werken mogen zien, en uw Vader, Die in de hemelen is, verheerlijken“ (Matth. 5: 14, 16).

Wij zijn als Kerk een uitverkoren geslacht, maar niet om onszelf daarop te beroemen en ons daarop te laten voorstaan, doch opdat wij zouden verkondigen de deugden van Hem, Die ons uit de duisternis geroepen heeft tot Zijn wonderbaar licht (1 Petr. 2: 9).

Lezer, gij moogt het Evangelie van Jezus Christus, triumfator over dood en graf, den Heer van leven en dood, niet voor uzelf houden. En als gij er waarlijk in gelooft, kunt ge het ook niet voor uzelf houden. Dan moet ge er van spreken. En wanneer gij er derhalve nog van zwijgen kunt, hebt ge daarin een bewijs, dat gij er nog niet genoegzaam in gelooft als een kracht Gods tot zaligheid. Ja, mogelijk, dat ge er hoegenaamd nog niet in gelooft. En indien ge er niet in gelooft, dan kan ook deze overdenking u alleen maar verharderen. Dan is ook voor u dreigend het gevaar, dat gij straks in plaats van een propagandist der waarheid wordt een propagandist der leugen. Dat de Satan u in zijn dienst genomen heeft vóór gij het zelf weet.

Hoor dan toch de spotlach des hemels over de dwaasheid van de Joden, die uit louter zelfhandhaving nu voor veel geld en goede woorden — zij zullen wel zorgen, dat de wachters zonder zorg kunnen zijn, wanneer hun voorgewende plichtsverzaking Pilatus ter oore

„Voortgaande Reformatie“

Wij willen het dezen keer niet hebben over aard, inhoud en concretiseering van het begrip der „voortgaande reformatie“. Slechts aan twee punten geven we heden onze aandacht.

Ten eerste aan de vraag: is de eisch van „voortgaande reformatie“ iets nieuws?

Ten tweede: is het zien van concrete vruchten eener voortgaande reformatie een genot, dat men op korten termijn mag eischen?

Wat het eerste punt betreft: men kan vaak hooren verkondigen, dat het stellen van den eisch eener „voortgaande reformatie“ iets nieuws is, een uitvinding van vrijgemaakte extremisten, zoo niet een propaganda-stunt.

Wij gelooven dat daar niets van waar is.

In „normale“ tijden is de eisch van „voortgaande reformatie“ één van die ornamenten, waarmee een kerkelijk redenaar zijn betoog komt sieren. Je behoefde vóór den oorlog maar te zeggen: „ecclesia reformata semper reformanda“, en iedereen knikte tevreden. De spreuk betekent: een tot reformatie gebrachte kerk moet steeds opnieuw in reformatie gebracht worden. Of: een gereformeerde kerk moet steeds weer gereformeerd worden. Reformatie, die een voldongen feit is, moet steeds wederom een feit worden. Met reformeren is men nooit klaar.

Laat al degenen, die in de leuze der voortgaande reformatie een uitvinding van de „vrijgemaakten“ zien, eens de moeite nemen, de oude jaargangen van „De Heraut“ op te slaan. Ze zullen de geciteerde spreuk er ettelijke malen in aantreffen. En dan niet als een sierraad der rede, doch als een postulaat van het geloof.

Ook niet als een alleen tot de kerkgreeping zich beperkend gebod, doch als een oproep, die het gansche leven omvat, en ons beveelt, dát aan te pakken in den steeds zich verjongenden ijver om te gelijken op den „dauw der jeugd“ uit psalm 110; exegetische

komt — de leugen moeten laten rondstrooien, waarvoor zij eerst zoo doodsbenuwd waren geweest. Die nu wel moeten riskeeren, dat de laatste dwaling erger zal zijn dan de eerste (Matth. 27: 64).

De spotlach Gods ook over die wachters, die daar door Jeruzalems straten hun eigen schande moeten loopen uittillen, en zoo zich hopeloos bespottelijk maken. Alsof het er niet al te dik op lag, dat zij getuigen konden, dat de discipelen Jezus' lijk gestolen hadden, terwijl zij aliéén!

Dat toch die spotlach Gods niet eenmaal ook over u worde gehoord. Want Zijn werk gaat door. Evenals het, ondanks het leugenapostolaat van het Sanhedrin, is doorgegaan.

Vers 11 begint met: En als zij, d.i. de vrouwen, heengingen. De vrouwen met de boodschap van den engel aan de discipelen. En straks is het de opgestane Heer Zelf, Die Zijn apostelen de opdracht geeft: Gaat dan heen, onderwijst al de volken, hen doopende in den Naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes, leerende hen onderhouden alles wat Ik u geboden heb. En ziet, Ik ben met u, al de dagen tot de voleinding der wereld (Matth. 28: 19, 20).

En moge de leugen van het Sanhedrin ook onder de Joden ingang gevonden hebben, zij heeft toch niet kunnen verhinderen, dat op den Pinksterdag drieduizend werden gedoopt, en ook nadien de HEERE daggelijks tot de gemeente toe deed, die zalig werden.

En zoo zal het voortgaan tot het einde der dagen. Ja, wanneer het Evangelie des Koninkrijks, van den opgestanen Kruiskoning, onder alle volken zal zijn gepredikt en de volheid der heidenen zal zijn ingegaan, dan zal ook geheel Israël zalig worden (Rom. 11 vs 25, 26).

Dat wil niet zeggen alle Israëlieten, hoofd voor hoofd, zoodat uiteindelijk ook deze leugeninstructeurs nog zouden behouden worden, maar Israël als volksgeheel, in de aanvaarding van den Christus als den grooten Knecht des HEEREN, die Israëls ontrouw als zoodanig verzoenen en zijn roeping vervullen kwam.

Wij vermogen niets tegen de waarheid, maar voor de waarheid. „Wij kunnen den loop der waarheid niet tegenhouden, niet remmen, ook al zouden wij dat bedoelen, integendeel, de waarheid zal zich altijd rechtvaardigen. Wij kunnen niet anders zijn dan instrumenten, waaraan zij haar kracht, desmoeds tegen onzen wil, demonstreert“ (K. S., De Reformatie, 13, 107).

Laten dan de geesteskinderen van Nietzsche zweren bij zijn profetie: Er is maar één wereld n.l. die wij zien, de andere is er bij GELOGEN, ja, laat de Antichrist zijn parousie, zijn verschijning hebben naar de werking des Satans, in alle kracht en TEEKENEN en WONDEREN DER LEUGEN, al is de leugen nog zoo snel de waarheid achterhaalt haar wel, de waarheid van Jezus Christus, Die is dood geweest, maar nu leeft in alle eeuwigheid (Openb. 1: 18), wanneer Zijn parousie daar is, en Hij den ongerechte verdoen zal door den Geest Zijnsmonds en door de verschijning Zijner toekomst (2 Thess. 2: 8, 9).

En „al den leugenaars is hun deel in den pool, die daar brandt van vuur en zwavel; hetwelk is de tweede dood“ (Openb. 21: 8).

Want de waarheid wint en over-wint!

J. GROEN

KERKELIJK LEVEN

kwesties moeten hier maar buiten beschouwing blijven.

Trouwens, had niet dr A. Kuyper met al de kracht, die in hem was, als kampvechter voor dit maanwoord zich doen kennen? Zelfs in zijn merkwaardige rede-neeringen aan het eind van zijn „Gemeene Gratie“, als hij betoogt, dat het calvinisme geen „eigen“ kunst-stijl mócht vormen, zelfs dan is hij bezig met een poging tot voortgaande reformatie: hij probeert in dit inzicht een conclusie te trekken uit een kersversch concept van „gemeene gratie“.

Men kan trouwens een ander slagwoord reeds in de klassieke gereformeerde literatuur met het eerstgenoemde zien parallel gaan. We bedoelen den bekenden volzin: de kerk is niet alleen „in facto“, doch ook „in fieri“. Dat wil zeggen: de kerk is niet alleen op een bepaald punt van tijd en ruimte ergens „klaar“, zeg maar: tot afronding en vaste organisatie gekomen, maar ze is ook voortdurend „in wording“, aan het veranderen, aan het groeien. En de oude gereformeerden, die deze woorden doorgaven van ouder op jonger, hadden bij het woord „kerk“ wel op nog heel wat meer het oog dan op het kerkelijk regeerambt en de kerkelijke ambten voor bijzonderen dienst. Het ambt der geloovigen had bij hen een breede plaats; en het „reformieren“ kreeg dienovereenkomstig in hun mond een zeer bonten inhoud.

Daarom zien wij de dingen zó: vóór 1944 zal iedere gereformeerde, in en buiten jubileumspreeches: leve de voortgaande reformatie. Waarom moest Hepp aan het verlangen van Kuyper voldoen door te schrijven over „dreigende reformatie“? Omdat z.l. de voortgaande reformatie, zóó als hij die zag, in gevaar gebracht werd. Waarom was men kwaad op ons wegens het verzet tegen een „calvinistenbond“, die niet-calvinisten opnam als óók calvinist? Omdat men zijn „voortgaande reformatie“ (buiten de kerk om, en met terzijdestelling van kerkelijke besluiten, die men nam in Assen, maar daarna in „samensprekingen“ aan zijn laars wilde lap-

pen) zag mannen gemeene-de, dat gaande t te!) kuy

Het w ders van tegensta het stond samenlev dan abus dezen v gaande niet de dan wel reformat

Toen (gronden ettelijker gestaakt doen, en niet deu namen z w a s. Zi op enke ze droeg preekten zeiden d Het z Wel w Want ren wat den „ne eischen, tergrond zichten) Ze begre hun gest de en se kerkrech in te de eigen stu gen ver b ook. J ter fel g

Daaro adagium Maar de e e erkenn

Voor diegenen trouw a brachte kunnen geldt de woons" dat het m éénens laars w Maar gesteld, boden,

Maar gesteld, boden,

Maar gesteld, boden,

Maar gesteld, boden,

Zijn

Zijn

Toen niet in - cussie kerk w de verd dr A. K met het sche e gezezd, meening ten la zag.

Men z nen zet formule die dat ten over vaard v ontmoef aan een

Maar woorden Want hanteer

Wij E zulke a het lan

Want spreekt met bu confess bron v zijn wor onderla vaard.